

«У житті, як на довгій ниві, різне трапляється», — каже українська приповідка. Людина йде поволі наперед і веде свою борозну, а каміння з-під леміша то придавлює її, то ранить, то сьак або так вражає її. Часто це сліди старої культури, давно загублених зв'язків, що тут виринають. Людина поміркує про це при своїй денній роботі й іде далі. Але часом буває приємно й не без користі зібрати разом такі випадкові знахідки й думки, упорядкувати їх і поглянути на них із вищого становища, неначе з пташиного лету.

Картина того орача, що своїм лемішем вириває з землі різні дивні витвори: то передісторичні черепки й камінні сокирки, то відламки грецьких ваз, арабські монети або середньовікові панцирі й мечі, приходять мені завжди на думку, скільки разів спробую упорядкувати свої спогади про жидів із свого дитинства та з'ясувати собі їх ясний образ. Із культурно-історичного й народно-психологічного боку галицьке жидівство це такий дивний витвір, що його цілком не може зрозуміти ні людина, що стоїть ізбоку, ні та, що знаходиться серед нього, бо кожному з них доводиться бачити іншу фізіономію й рівночасно рахуватися з іншими вартостями. Тому на ласкаве прохання видавця цього часопису написати статтю про галицьких жидів я й відповів, що цілком не почувуюся покликаним обробити цю тему в своїй цілості, але зате радо погоджуюся змалювати свої особисті переживання й думки щодо жидів і жидівських справ як скромний знадібок до пізнання галицького жидівства. І навіть це роблю тільки тому, що у своїх оповіданнях й поезіях я дуже часто виводив жидівські типи і затагував жидівських мелодій, і зате стягнув на себе з боку деяких жидів закиди антисемітизму, а з боку деяких своїх земляків закиди філосемітизму. На всі ці закиди міг я тільки одне відповісти, що я тільки це й так змалював, що я бачив і пережив і як я розумів, і що завжди старався в жидові, так само як у змальованому мною українцеві, полякові, циганові, бачити й малювати людину й тільки людину.

Народившись в сільській хаті й виріши в українському селі, зберіг я із свого найраннішого дитинства небагато спогадів про жидів. Один з найранніших спогадів — це сцена, як моя мати прийшла раз із села і принесла кілька жидівських пасок, які дістала від шинкарки.

— Діти, — гукнула мати до мене й до моїх братів і сестри, — дивіться, що дала мені для вас Сура.

Вона поламала сухі плячки й поділила поміж нас.

— Їжте, це жидівська паска. Правда, люди кажуть, що в ній є кров християнських дітей, але це дурниця.

Це було перше живіше враження, що лишилося мені з мого дитинства про жидівство. Заразом була це перша звістка, яку я дістав про байку за кров. Мати сказала свою думку про це так спокійно й рішуче, що ми тільки здивовано розплющили очі, без звичайного жаху, в який, як буває, так часто попадають серед розмов про це далеко старші й більш освічені люди. Заразом дала мати найкращий доказ, що вона не вірила в байку про кров, споживаючи враз із нами принесені шматки хліба. Взагалі я запримітив, що байка про кров, правда, в українських селах загальновідома,— як не мала б вона бути відома, коли про неї проповідувало православне духовенство у слові й письмі вже від XII віку! — але, незважаючи на те, селяни беруть її саме за байку й вона не викликає ні глибшої емоції, ні фанатичної ненависті, як я це не раз помітив у східногалицьких містах. Щодо цього міщанин більше віруючий; йому видається, що він знає більше від обмеженого селянина, але при тому його знання складається головню з таких віками переказуваних і принагідно також із різних боків підсичуваних забобонів.

Село, де я народився, це, властиво, тільки частина більшого села, група домів, що стоять осторонь, так звана Слобода. Там нема шинку, отже, й нема ніяких жидів. Першим жидом, якого доводилося мені частіше бачити, був старий Фавель, ганделес із Дрогобича, що приходив щороку кілька разів до нашого дому купувати щетину, блам і всякі інші сирові продукти. Це був коло 50-літній худий чоловік, типовий жидівський пролетар, з приятним меланхолійним обличчям. Ми, діти, боялись його дещо, хоча він ніколи не занебдував промовити до нас ласкаво. Його довгий зігнений ніс, його рідка-рідесенька руда борода, його довгі, у формі коркотягу закручені «пейси» робили його в очах уродливців нашого села зразком бридоти, і так попав Фавель, мабуть, у приповідку: якщо дівчина не хотіла хлопця, то той, що діставав гарбуза, глузував: «Ага, вона жде на Фавля». Одначе кепкували з Фавля тільки між собою, а щоб йому особисто колись сказали щось неприязне, — поза звичайними жартами при торгуванні за ціну товару, але на них відповідав акуратно Фавель іншими й не брав їх за зле, — цього не можу собі пригадати.

Окрім Фавля приходили ще інші жиди періодично до нас додому. Це були так звані «димкарі», ремісники, що при допомозі вирізаних із дощок зразків, валка й свого роду друкарської фарби вибивали різні примітивні зразки на шматках білого грубого полотна; це так замальоване полотно (димку) зуживали звичайно на жіночі спідниці, що їх носили в робочих днях, і лише в неділі та свята робили місце уборам, зробленим із барвистих міських матерій. Само зрозуміло, що ми, діти, придивлялися маніпуляції цих примітивних

димкарів із найбільшою цікавістю й подивом. Пізніше у Дрогобичі мав я нагоду ближче приглянутися домовому життю такого димкаря і бачити його в часі літніх місяців, коли задля польових робіт його ремесло зупинялося, при іншій праці, а саме при мозольному вирізуванні тих зразків на дошках.

Нарешті, треба пригадати тут іще одну картину, що живо лишилася мені в пам'яті з того часу. Це образ іншого жида-торговця, що на малому однокінному возі їздить по селах і голосним криком «Міняй онучі, міняй» приваблює селян і селянок, дівчат, дітей і дорослих на гідну уваги вимінну торгівлю. Він збирає полотняні лахи (вовна і бавовна виключені), що вживаються на фабрикацію паперу; в заміну за це дає він малі ножі, голки, нитки, пацьорки, наперстки, стьожки тощо. Цікаве при цьому, зокрема, те, що селяни дають речі, які в їх очах не мають майже ніякої вартості й про дійсну ринкову вартість яких навіть не здогадуються, а від жида дістають за це предмети, які в їх очах усе-таки представляють грошову вартість. Що при цьому все-таки сильно торгуються, при чому селяни й зокрема селянки ставлять цілком насліпо свої домагання, робить справу досить комічною. У своїй новелі «Boa Constrictor», німецький переклад якої надруковано у віденській «Arbeiterzeitung», спробував я змалювати переїзд такого жида-торговця лахами в околиці Дрогобича.

Маючи шість років, прийшов я з батьківського дому до сусіднього села Ясениця Сільна до тамошньої народної школи. Тут перший раз зіткнувся я ближче з жидами. У школі було також двоє жидів, хлопців, синів тамошнього шинкаря, і вони саме були моїми шкільними товаришами. Обидва були кріпкими веселими хлопцями, що почувалися цілком добре в товаристві сільських дітей, з старшими учнями як із собі рівними жартували й бавилися, з молодших кпили або їх протегували, а взагалі далеко більше були розвинені, ніж усі інші учні. Це було зовсім природне, бо вони, крім обов'язкових шкільних предметів, училися вдома ще дечого іншого, і їх не можна було бачити у вільних годинах, як і у свята, на вулиці або в полі. Старший із них, Аврамко, міцний хлопець, був моїм особливим заступником, бо я, як малий, незвичайно несміливий хлопець, багато мусив витерпіти від сваволі інших учнів. Аврамко був наскрізь живою натурою. Уже тоді, коли ми, інші учні, думали ще про дитячі забави, він приготувався вже до практичного життя й по двох роках пішов до Борислава заробляти на хліб. При тому він був другом природи, зокрема любив птахів і ловив рибу. У цих його поетичних екстравагантностях саме я став його спільником і товаришем. Ми волочилися по полях, щоб ловити молоді перепелиці й дикі качки та просліджували своїми цікавими очима всі калабані потоку, що пливе серединою села, щоб вислідити, чи нема якоїсь більшої риби, плітки або ... на якого ми пізніше систематично полювали руками або імпровізованими сітями.

По дворічній науці в цій сільській школі прийшов я до Дрогобича до тамошньої так званої нормальної школи, якою управляли ченці василіяни. Тут було також багато жидів-учнів,

але отці держали їх в окремих лавках, так що ми не могли безпосередньо стикатися з ними, і вони держалися збоку від нас, говорили здебільша незрозумілим для нас жаргоном, і таким робом ми, хоч у тому самому класі, були майже зовсім незнайомі з собою. І так із того часу лишилася мені в пам'яті одна напівкомічна і напівобурююча сцена, коли вчитель каліграфії, якийсь Мелько, світський чоловік, нікчемно вибив малого жиди-учня за те, що він писав усі числа й літери від правої до лівої руки. Я змалював цю сцену в моєму малюнку «Schon-Schreiben».

Щойно в гімназії мав я нагоду пізнати ближче кількох шкільних товаришів-жидів. У першій черзі називаю Ісаака Тігермана. Це був найкращий математик у нашому класі й ішов через усю гімназію як один із найвизначніших учнів. Це була наскрізь шляхетна натура, щира й поважна у поведінці, при цьому з незвичайно ніжними почуттями. Ніколи не дозволив він собі на грубий жарт або дотеп, у ньому не було ніякого сліду цинізму, як він виявлявся в найбільшій частині інших учнів, зокрема при пробудженні повноліття. Він тішився також у своїх шкільних товаришів, як і вчителів, загальною пошаною завдяки своєму знанню та своїй пильності, вчився приватно по-англійському й по-французькому та приготувався до купецького стану. Не знаю, чому пізніше він змінив цей план і пустився на правничу кар'єру. Коли досягнув ступінь доктора, став він адвокатом у Дрогобичі й помер там по кількох літах. При цій нагоді додав би я, що в Дрогобицькій гімназії тоді (1867 — 1875) серед молоді не було можна запримітити ще ніякого сліду якогось національного або конфесійного антагонізму, який тепер сильно вибував наслідком колонізації. Гімназія саме тоді залишила свій німецький характер; найбільша частина вчителів відбула практику ще в німецькій гімназії, деякі могли тільки з трудом калічити по-польському: центральна влада у Львові бралася на всі способи, щоб, можливо, якнайшвидше усунути ці останки німецької системи й постаралися на їх місце про людей, що думали би по-польському, по-патріотичному. Що ці патріоти були звичайно далеко гіршими педагогами, часто досить нетямущими й тільки людьми багато наділеними національно-слав'янським лінивством, саме в повному розцвіті мало це вийти наяву щойно пізніше й стати загальним нещастям галицького середнього шкільництва. Це правда, що вже тоді українсько-польський антагонізм був слідний, але проявлявся він тільки в більше або менше гарячих дискусіях про історію або літературу; окремих студентських організацій не було; тоді не було ще ніякого сліду про обопільний шпіонаж й донощицтво, що тепер цвіте в багатьох галицьких гімназіях, зокрема під фірмою маріанських содаліцій, які організували катехити римського обряду.

Жиди-учні не вмішувалися в ці дискусії і трималися збоку від національного антагонізму: тоді не було ще обов'язком також для жидів маніфестувати себе польськими патріотами. Навпаки, деякі з них записувалися на українську мову й літературу, що в польських гімназіях не належать до обов'язкових предметів, але звичайно вони не робили великих поступів у цій науці й покидали її по одному або двох півріччях, певно головно з причини бездушного й недбалого способу викладу, яким загально тішиться цей предмет по галицьких гімназіях.

Між жидами-учнями, що ходили разом зі мною до Дрогобицької гімназії, хоч і не в тому самому класі, були такі, що пізніше здобули добре ймення в мистецтві й науці. Там був Моріц Готліб, пізніший талановитий маляр, близький свояк мого товариша Ісаака Тігермана, як і цей завчасно забраний смертю. Там був Л. Монат, публіцист, що сьогодні проживає у Відні. Там був Лев Штернбах, уже в гімназії чудова дитина філологічних здібностей, теперішній визначний грекіст і професор Краківського університету. Його батько мав малу торгівлю вина в Дрогобичі, де вечорами не раз сходилися також студенти з вищих класів, щоб при шкляночці вина провести по товариському кілька годин на голосній розмові й співі. Пиятики не було; господар, що звичайно також сам з'являвся посеред нас і зокрема сердечно тішився нашими співами, дбав про те, щоб веселість не перейшла належної міри. Пригадую собі, як він деколи говорив переді мною з невисловленою любов'ю й гордістю, навіть із сльозами в очах про свого рік або два молодшого від мене сина.

— Дивіться, — говорив він, — його не можна відтягнути від його греків... — і він показав мені кілька з цих книг, які я оглядав із подивом; хоча я був уже у восьмому класі, відзначаючим учнем, і хоча мене уважали за доброго філолога, усе-таки було для мене читання цих гімназійною програмою цілком необнятих і тяжких поетів в оригіналі *riim desiderium*. Вельми втішений батько невтомно оповідав мені про свого сина, про його пильність, охоту до праці й величезну пам'ять; він не догадувався, з якою завистю я прислухувався йому, бо я, убогий, вчасно осиротілий селянський син, не мав на світі нікого, хто клопотався би про мої поступки з такою великою любов'ю й бодай би напів із таким великим зрозумінням.

По тому просив нас старий Штернбах співати. Він любив дуже пісні, зокрема українські. Ми бажали зробити йому нарешті приємність і затягнули жидівської пісні про балагулу, якої я навчився від старого димкаря й пізніше ввів її в звичайний репертуар студентських пісень. Пісня подобалася головно своїм рефреном, який супроводили накінці звичайні оклики візника. Кожну строфу співали соло, після чого хор упадав із рефреном. Дві строфи із тієї пісні лишилися мені ще в пам'яті, і я хочу одну з них тут навести:

Mit sier Losyky's bin ich heraus,
Stark wie a Kates.
Keinen Schlag noch Batsche bedarf's,
Vun dem Pfiff gajt es.
Der eine bekimmt a Mases —
Er war in meinen Jahren,
Derandere bekimmt a Chases,

Ech heb mit Nischt zu fuhren
Finsterer Balygule,
Dein Erwejerb ist kein Schalz,
Mochst du spieln die grosste Rolle,
Bist wie a schluf Katz.
Aj-daj-daj-daj-daj, daj-da, daj-da, daj-da, daj.
Wjou! Hajta! Tprrru!*

[Спробую передати цей текст по-українському: «Вибравсь я чотирма кіньми, немов катами: не потребують ні удару, ні батога, на сам свист летять. Один дістає пархи — він був у моїх літах, другий дістає носатизну, не маю чим їхати. Бідолашний балагуло, твій заробіток це ніякий маєток; ти міг би відігравати дуже велику роль, а лишився з сонними мріями kota».]

Радість пана Штернбаха була велика; він знав також цю пісню й сам підтягав нам у нашому співі, а коли ми йшли додому, дав він мені на пам'ятку повний текст цієї пісні, яку мав у відписі латинськими літерами. На жаль, я загубив пізніше це цікаве письмо.

Тому що в Дрогобичі мусив я заробляти на своє утримання корепетиціями й найбільшу частину корепетицій мав у жидів, то мав я також нагоду глибше розглянутись в жидівському родинному житті. Мені, добре обзнайомленому з селянським, на батьківському авторитеті й дитячому послуші опертим родинним життям, показала тут перший раз інша картина, як батько був далеко ближчим, щирішим до своїх синів і членів родини, як старший брат, що в його інтересах, змаганнях і планах сяк чи так брали участь усі члени родини. Щось тепле повіяло на мене з малих, щоденних сцен, свідком яких я був; я порівнював їх у моїй душі з аналогічними подіями в селянській родині і відчував, що я мав тут перед собою щось далеко вище, тип старшої культури. А що рівночасно мав я нагоду ближче зазнайомитися також із родинним життям християнських міщан, то я прийшов до погляду, що з трьох відомих мені типів родинного життя цей — найнижчий: тут щез патріархалізм селянського життя, але бракує зв'язку спільних інтересів і традиції, який надає тепла й тривкості жидівському родинному життю; становище жінки впало по найбільшій частині на рівень служниці, зв'язок між батьками і дітьми здебільша розірваний — словом, життя середнього міського стану християнської віри робило на мене невідрадне, часто відразливе враження. Як корепетитор менше талановитих учнів бачив і розумів я дуже добре, що в жидівській родині, хоча б найбіднішій, усе працювало разом над тим, щоб синові, що ходить до школи, улегшити його роботу й мені йти на руку в моїй праці, коли в християнських домах бачив я головню повну байдужість для праці юнака, в разі невдачі цієї праці безглузду суворість, навіть жорстокість супроти нього, а дуже часто й намагання можливо багато урвати мені з малого й гірко заробленого гонорару.

Ще одна жидівська фігура виринає в моїй пам'яті з моїх гімназійних часів — малий, заможний, завжди всміхнений і завжди готовий кредитувати студентський кравець. Як він називався, не знаю вже, — ми знали тільки його прізвище — Мегальойс. Це прізвище завдячував він забавному непорозумінню. Він прийшов на одну студентську квартиру, щоб несподівано застати неточного в плачнні клієнта в його власному гнізді. Він не застав сподіваного, але іншого, що ходячи сюди й туди по кімнаті вчився напам'ять відміни прикметника «мегас, мегале, мега». Кравець постояв хвилину в кімнаті й прислухувався дивній тарабарщині, а потім утратив терпець і відійшов. На вулиці зустрічає він свого клієнта й каже до нього:

— Ах, пане Н., я був у вас на квартирі. Та ви маєте там нечемного товариша. Він навіть не привітав мене.

— Хто він?

— Ах, чи я знаю? Пан Мегальойс — так назвав він себе.

— А як я дивлюся на нього, він каже до мене: мегай! Тоді я відійшов.

Ще того самого дня сміялась уся гімназія з нечемності того студента, а наш кравець дістав почесне ймення Мегальойс. Зразу він протестував, потім звик до нього та вкінці дійшов до того, що він у зносінах із студентами майже забув своє власне назвище й називав себе тільки Мегальойс. Бувало часто, що він приступав цілком непроханий до незнайомого собі студента, якого бачив на вулиці в подертому сурдуді або взимі в легкій загортці, й коротесенько казав до нього:

— Ну, пане, я Мегальойс. Чому ви не приходите замовити новий сурдуд?

— Не маю грошей, пане Мегальойс.

— Що гроші? Ви самі — гроші. Кращі від грошей. Скільки можете платити місячно?

— Найбільше два гульдени.

— Ну, то в шістьох місяцях сплатите свій довг. Приходіть тільки, не випадає студентові ходити в такому сурдугі.

Не знаю, чому він зруйнував себе цілком, — але він мусив зруйнуватися, бо було дуже багато між студентами, які дуже несовісне сплачували свої довги у Мегальойса.

Час моєї нормальної й гімназійної науки в Дрогобичі зійшовся з першим розмахом продукції нафти й земного воску в близькому Бориславі. Ще дитиною в батьківському домі чув я оповідання про багато дивних і страшних історій за Борислав і тамешні копальні нафти. Пізніше ходив я багато разів пішки з Дрогобича до Борислава й міг навіть у Дрогобичі приглянутись якнайближче життю бориславських робітників, підприємців і спекулянтів. Першій великій пожежі, що в 1871 або 1872 році знищила багато копалень і сирових продуктів, я міг приглядатися кожного дня й кожної ночі (вона тривала три дні) з дрогобицької гори, а про її сумні наслідки для багатьох малих підприємців, які при тому все своє майно втратили, довідався я пізніше з численних оповідань. Про великих підприємців, що тоді появились, Лінденбавма, Гартенберга, Крайсберга й інших, оповідано різні історії. Усе це займало мою увагу, а коли я кілька літ по складеному іспиті зрілості студював на Львівському університеті й зазнав потрохи з модерними соціальними й економічними явищами та доктринами, задумав я обробити ці мої переживання та враження в низці нарисів, новел і романів під спільним заголовком «Борислав». План далеко переходив тодішні мої сили, але в тому часі написав я те своє оповідання, яке критика признала моєю першою не цілком незначною роботою, а саме згаданого вже «Воа Constrictor». Що в ньому було новим для української літератури, це був саме факт, що герой оповідання був жид і що цей жид був змальований «цілком як людина», без сліду звичайної в дотеперішній українській (а також і польській) літературі карикатуризації (або ідеалізації, що також є карикатуризацією в протилежному напрямку). Як мало мене самого задовольняє тепер ця моя юнацька праця — покаже нове, перероблене видання українського оригіналу.

Із складенням іспиту зрілості кінчиться перша доба мого життя. Я покинув Дрогобич і

пішов на університет до Львова. Тут не мав я в перших двох роках науки майже ніяких ближчих взаємин із жидами; на філологічних курсах, на які я ходив, не було ні одного жида; решта мого життя проминала в українських студентських товариствах, де також не було жидів. Та незабаром несподіваний удар долі мав кинути мене в цілком іншу сферу життя й дати мені вповні нагоду пізнати людське, також жидівське життя, з цілком іншого боку.

Подається за публікацією в газеті «Діло» (1936, №117 — 119; переклад М.С.Возняка). Написано, мабуть, у 1908 р.

Від перекладача

Критики й дослідники творчості Франка часто покликаються на речення, яким закінчив Франко свій лист з 26 квітня 1890 р. до Драгоманова, подаючи йому автобіографічні дані для його передмови до збірки своїх оповідань «В поті чола», а саме на слова: «Про свої новели скажу тільки одно, що майже всі вони показують дійсних людей, котрих я колись знав, дійсні факти, на котрі я дивився або про котрі чув від свідків, малюють крайобрази тих закутків нашого краю, котрі я, як то кажуть, перемірвав власними ногами. В такім розумінню — всі вони частки моєї автобіографії». Одначе ступінь згаданої в листі Франка автобіографічності його оповідань (і так само віршів) можна докладніше з'ясувати тільки на підставі його листування, його власних спогадів і згадок учасників і свідків його праці.

До друкованих уже спогадів самого Франка долучується оце один новий його спогад про знайомих собі жидів до часу свого приходу до Львова на університетські студії. Він зберігся під ч. 448 в архіві Франка в Бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові з трьома іншими німецькими недрукованими статтями, призначеними для віденського часопису «Die Zeit». Заголовки чотирьох німецьких недрукованих статей такі: «Romische Eindrücke», «Symptomatisches aus Russland», «Da steckt's!» і «Meine jüdischen Bekannten».

Із приводу відсилки статті «Римські вражіння» заховався в архіві Франка такий лист редактора фейлетонів часопису «Die Zeit»:

«Відень, 27 квітня 1904. Високоповажний Пане Докторе! Переданий нам ввічливо фейлетон «Римські вражіння», на жаль, не надається для нас і відсилаємо при цьому рукопис із нашою найкращою подякою. Навпаки, знамениту новелу «Хома з серцем і Хома без серця» прочитали ми від початку до кінця з великим задоволенням і прийняли її дуже радо. Поручаємося Вам із висловом глибокого поважання — «редакція фейлетонів щоденника «Die Zeit». Заллен».

Згадане в листі Франкове оповідання надруковано в белетристичному додатку до недільного числа часопису з 19 червня 1904 р.

У справі відсилки «Симптоматичних явищ із Росії» не зустрів я ніякої звістки, а «Нечисту справу» («Da steckt's!») відіслано з листом 11 травня 1906 р. Можливо, що відсилка останньої статейки спричинилася до того, що Франко цілком не вислав своєї статті-згадки «Мої знайомі євреї». А що він не вислав її, на це маємо доказ у самому рукописі, що лишився невикінченим.

У своїй статті-згадці говорить Франко, що він написав її замість пропонованої йому статті про галицьке жидівство. Можливо, що деякою понукою для редакції звернутися до Франка з такою пропозицією була його статейка «Ein Warnungssignal» («Пересторога») в ранішньому виданні ч. 253 часопису «Die Zeit» з 13 червня 1903 р. З цією статейкою в'яжеться такий лист одного з двох видавців часопису, дра Гайнріха Каннера:

«Відень, 18 червня 1903. Вельмишановний Пане Докторе! Заки я зміг надрукувати Вашу статтю про жидівське переслідування, що грозять у Східній Галичині, уже сконфісковано наведену з «Діла» частину. Та я надрукував Вашу статтю з припущенням цього, як запримітите, і, як чую, стаття мала вже успіх також у тутешніх колах. Дуже тішуся, що знову працюєте для нашого часопису, і сподіваюся, що дуже швидко втішите нас рукописами. Також мені дуже приємно, що Ви познайомилися з моїм швагром, паном Щтрогом, що, як знаю, належить до найбільших звеличників Вашого пера. З найкращим привітом Ваш прихильник Каннер.»

Щодо «Перестороги» («Ein Warnungssignal») Франка, треба тут зазначити, що спонукала Франка написати її стаття в 117 ч. «Діла» з 10 червня 1903 р.— п.з. «Осторога!» Автор довгої статті в «Ділі» перестерігав українське населення Галичини перед невідомими

індивідуумами, що крутилися серед східногалицького селянства й маломіщанського населення й, не будучи українцями, ломаною українщиною намовляли темну масу до різні жидів.

Коли написана стаття-згадка Франка про його знайомих жидів із Нагуєвич, Ясениці Сільної й Дрогобича, докладно означити не можна. Але означити менше-більше час написання статті помагає згадка в ній про нове перероблене видання колишньої юнацької праці «Boa Constrictor». Вийшло воно накладом «Видавничої Спілки» в 1907 р. Переробка й друк, з огляду на масу іншої праці, вимагали якогось довшого часу. Таким робом дата написання не відбігла б далеко від дати листу зі зворотом статті Франка «Da steck's!».

Як цінний причинок до біографії письменника, стаття Франка приносить і пару даних до вивчення його творчості. В першій мірі, вона приносить справжню назву вчителя каліграфії з оповідання «Schon-Schretben», він називався Мелько, є цитований у працях про Франка Валько, згідно з самим оповіданням Франка, це перекручена назва з огляду на белетристичний твір. Цікава також указівка Франка про те, яку «Boa Constrictor» він змалював схопленого з життя жида — торговця лаками.

Та найважливіше у статті-згадці Франка є його підкреслення на самому вступі головної причини, чому він узявся за неї.

Щоб дати читачам статтю-згадку Франка в доступнішому вигляді, перекладаю її з німецької мови на українську.

М. Возняк